

УДК 323:321

О.А. ТРЕТЯК

УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ ЯК УЧАСНИКИ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ ПОЛІТИКИ

Третяк Олексій Анатолійович – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Вивчаються особливості розвитку політичних партій сучасної України, які впливають на перспективи розбудов публічної сфери політики. Оцінено значення внутрішньопартійного життя для розширення публічності політичних сил. Характеризується рівень публічної активності політичних сил у міжвиборчі періоди.

Ключові слова: політичні сили, партійне лідерство, громадські організації, публічна сфера політики, політична відкритість.

Изучаются особенности развития политических партий современной Украины, которые влияют на перспективы развития публичной сферы политики. Оценено значение внутривыборной жизни для расширения публичности политических субъектов. Характеризуется уровень публичной активности политических сил в межвыборные периоды.

Ключевые слова: политические силы, партийное лидерство, общественные организации, публичная сфера политики, политическая открытость.

We study the peculiarities of political parties of modern Ukraine, which affect the prospects for the development of public policy areas. By inner values of life for its expansion of its publicity. Characterized by the level of public activity of political parties in between elections periods.

Keywords: political parties, political leadership, civil society organizations, public sector policy, political openness

© О.А. Третяк, 2012

Постановка проблеми. Політичні сили як один з ключових інститутів політики в сучасній Україні мають відігравати досить значну роль у межах публічної сфери. Однак ця роль має нестійкий характер та, відповідно, не може бути представлена наявними методичними засобами. Особливістю сучасного українського політикуму є висока питома вага партій і проєктів віртуальних політичних сил, які є квазі-суб'єктами публічної сфери політики і не можуть вважатися повноцінними учасниками політичного мовлення. Попри це, з їх боку нерідко лунають досить гучні політичні заяви.

Істотною проблемою сучасних українських політичних сил, на думку автора, є непублічна природа внутрішньопартійного лідерства. В окремих політичних силах виявлення лідерів йде шляхом їх призначення на основі лояльності в межах патрон-клієнтарної системи відносин. Також на роль політичних сил у публічній сфері політики впливають пострадянські погляди на політичну боротьбу як на постійний антагонізм і джерело конфліктності, мотивацією якої є знищення супротивника. Це заважає пошукам консенсусної парадигми публічної сфери політики. Також негативними явищами розвитку політичних сил сучасної України є нетерпимість і переслідування політичних опонентів, слабкість інституту опозиції, недостатня роль політичних сил як представників соціальних інтересів, зарегульованість відносин влади і суспільства, наявність політичного середовища, в якому держава має домінуючу роль.

Зростання кількості політичних повідомлень у вітчизняних медіа відбувається у періоди підготовки до реалізації виборчих процедур. У міжвиборчий період кількість та якість політичних повідомлень і виступів істотно знижуються. При

цьому політичний процес в країні не зупиняється, але й не отримує значущого висвітлення у засобах масової інформації. Проблема створення громадських засобів масової інформації в Україні, не підконтрольних економічним та політичним гравцям, має досить тривалу історію. Відсутність змін не дає змоги вважати Україну демократичною державою в сфері розвитку мас-медіа.

Вітчизняні політологи звертають увагу на проблему відображення партійного життя у публічній сфері політики. Г.Г. Зурабяном зроблено висновок, що визначальна роль у партійній системі України після введення пропорційної виборчої системи належить ідеологічній партії [6]. О.М. Назарчуком досліджено хід організаційної розбудови соціал-демократичних партій, їх громадсько-політичну та міжнародну діяльність [7]. С.Л. Овсієнком розкрито ступінь наукової розробки проблеми дослідження внутрішньопартійних процесів у Народному русі України (НРУ) та діяльності рухівців за умов партійної кризи впродовж 1997 - 2002 рр. [8]. Разом з тим, потребує оцінювання значення розвитку політичних сил сучасної України для розбудови публічної сфери політики.

Метою статті є встановлення основних рис сучасних українських політичних сил у межах розвитку вітчизняної публічної сфери політики.

Основний зміст. Партійний вимір розбудови публічної сфери політики сучасної України пов'язаний з певними суб'єктивними уявленнями як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Очікування суспільства від політично-детермінованої публічної активності є досить високими. На рівні журналістської аналітики вони набувають статусу серйозних завдань, які на сучасному етапі досі не є реалізованими. Отже, однією з рис пар-

тійної політичної публічності в сучасній Україні є неформованість концептуального образу сучасної публічної сфери політики, її функціонального призначення у партійному житті країни. На думку журналістки Ю. Загоруйко, «...публічна політика – це спосіб участі людей у прийнятті життєво важливих для суспільства рішень. Саме суспільство – зацікавлене, небайдуже й інформоване – примушує владу вести відкриту політичну діяльність, контролює її, схвалює або обурюється, підтримує або скидає тощо. У цьому широкому контексті і політики, і партія змушені прагнути до максимальної публічності, інакше переконали людей у своїй правоті, змусити їх повірити, особливо в умовах жорсткої політичної конкуренції, шансів немає» [5].

Епізодичність і нерегулярність процесів формування публічної сфери політики в сучасній Україні сьогодні пов'язані з тим, що сплеск публічної політичної активності багатьма аналітиками прив'язується до подій так званої «помаранчевої революції». Цей момент у 2005-2010 рр. вважався епохальним і доленосним «історичним моментом народження громадянського суспільства» (який автоматично передбачав створення публічної сфери політики). Окремі риси практики громадської політичної дії 2004-2005 років свідчать про їхню наближеність до зразків демократичної публічності. Водночас якщо розглядати ці події як медіа-політичний проєкт, то участь великих мас населення у тих подіях, у кращому разі, обмежується ролю статистів, хоча іноді і в яскравій медіа-оболонці. Тобто маси населення, які брали участь у подіях в місті Києві наприкінці 2004-го та на початку 2005-го років, великою мірою не просунулися далі виконання програм окремих політичних сил і, отже, не брали безпосередньої участі у прийнятті політичних рішень, у формуванні порядку денного. Згідно з В. Степаненком, «апеляції лідерів «помаранчевої революції» в 2004-2005 рр. безпосередньо до народного віче, яке зібралося на Майдані, позначили принципові вузькі місця цієї моделі. Потенційні носії нової влади просили громадян швидше підтримати вже прийняті ними рішення або декларації, ніж брати участь у процесі їх розробки. Останнє передбачає знання ситуації та бачення альтернатив вирішення питань» [9].

Партійна політична публічність у сучасній Україні тісно пов'язана з проблемами політичного лідерства. Рівень кваліфікації та функціональності політичних лідерів як представників партійних політичних еліт, рівень публічної компетенції політичних еліт в цілому, є важливим сегментом політологічного дослідження. Одним з чинників і засобів виявлення тенденцій ставлення політичних лідерів до публічної політичної активності є психологічні методики, які дозволяють експлікувати актуальний стан свідомості політиків, які можуть брати участь у публічних виступах в сучасній Україні. Як роз'яснює С. Голландс, «чи правда, що політики та публічні люди часто психічно не цілком адекватні? Мушу вас розчарувати – політики цілком осудні з точки зору психічного здоров'я люди. Хворі люди не йдуть в політику – їм там нецікаво, у них зовсім інші турботи, куди нагальніші

і гострі, зовсім інший світ. Та й не пустить ніхто людину в стані маніакального розладу на трибуну. Не розумію пресу і політологів, коли вони починають наполягати на психіатричному огляді того чи іншого політика. Вони не шизофреніки. А їх абсурдна поведінка – результат або дурості, або хитрощі, або аморальності» [3].

Партійність в сучасній Україні, тобто належність до певної політичної сили (формальна або неформальна участь у політичному процесі на основі представництва певної програми), сьогодні пов'язані досить опосередковано. Відкритість інформації щодо списків політичних партій під час парламентських виборчих кампаній може стати першим кроком у процесі поширення стандартів публічності на політичній сфері. Тим більше, що списки це той прояв, який є близьким для пересічних громадян. На думку аналітика Н. Бойка, «все, що напевно може сказати «пересічний» українець про переважну більшість цих людей, так це те, що вони йому абсолютно незнайомі. Запитувати громадян про те, за які здобутки того чи іншого кандидата включили у список і чому саме на ту, а не іншу позицію, взагалі некоректно. Найчастіше таким питанням можна поставити в двозначне становище навіть тих, для кого політика є сферою професійної діяльності» [1].

Відкриття партійної діяльності для широкої громадськості сьогодні є реальним кроком у розбудові публічної сфери політики. Проте для цього необхідний консенсус політичних сил, реальних політичних діячів щодо цих ініціатив. «Однак почекайте дорікати громадянам за їх несвідомість і небажання цікавитися політикою, а експертів – за профнепридатність. Немає їх провини в тому, що політичні лідери та їх оточення навмисне виводять процес формування виборчих списків у тінь. Чи можна зробити щось з тим, щоб хоч якось «облагодити» порочну практику, що склалася?», - запитує Н. Бойко [1].

Одним з реальних способів забезпечення публічності реальних політичних сил внутрішньопартійної практики та відносин є оприлюднення внутрішньопартійного життя. Далеко не всі політичні сили в Україні мають достатньо партійних ресурсів для інформування громадян щодо своєї діяльності. Тому вітчизняні аналітики задають питання, «чому б не провести прямі трансляції зі з'їздів, на яких будуть затверджуватися списки кандидатів у народні депутати тих політичних партій, які реально претендують на парламентське представництво?» [1].

Піднесення статусу партійного політичного життя через зростання його публічності спонукає потенційних виборців до усвідомлення важливості тих чи інших аспектів партійного життя. Ця зміна поглядів і громадської думки корисна для України, в якій внутрішньопартійне життя певною мірою дискредитоване функціонуванням компартії в межах радянського періоду. Згідно з Н. Бойко, «по-перше, подібні заходи не поступаються у важливості, скажімо, тому ж загальнонаціональному круглому столу за участю Президента України в липні 2006 року, що

транслявався деякими телеканалами «наживо»[1].

Повернення внутрішньопартійним політичним подіям статусу серйозних та значущих інформаційних приводів сприяє вихованню у населення певної політичної культури. Водночас надання повної інформації має потенціал для забезпечення громадян зразками активності і участі в політиці, що також важливо для розвитку навичок політичної участі. Отже, набуває значення орієнтаційна функція партійно-публічного життя. На думку Н. Бойка, «... трансляції можуть зібрати біля блакитних екранів аудиторію нітрохи не меншу, ніж, наприклад, матчі з участю Національної збірної України з футболу. Можна сміливо прогнозувати, що рейтинги прямих ефірів від з'їздів головних партій будуть на порядок вище, ніж рейтинги бутафорських псевдополітичних ток-шоу»[1].

Процедурна форма поширення публічної інформації щодо партійно-політичного життя не є складною. Вона потребує лише апробації в українських умовах. На думку аналітиків «... організувати все це технічно не є сьогодні неможливим завданням. Формат? Вступне слово партійного лідера, за яким буде слідувати поіменне подання кандидатів з прохідної частини виборчого списку», - стверджує аналітик Н. Бойко [117].

Таким чином, надання публічного статусу внутрішньопартійному життю має перспективу залучення до публічної сфери політики широкого кола політичних суб'єктів, збільшення інтересу населення до політичних подій. У перспективі забезпечується зростання участі громадян у політичній діяльності, в цілому підвищити якість політичного процесу. Партійність публічної сфери політики в сучасній Україні передбачає і звернення до механізмів співвіднесення загального громадського інтересу з політичними уподобаннями окремих політичних сил. Тому теоретичне поняття публічної сфери політики потребує істотного уточнення.

Концентрація партійно-політичного життя у межах виборчого процесу є нормою для світової практики. Проте в умовах сучасної України зв'язок з виборчими процедурами є більш щільним, у той час, як в інші періоди публічна політична активність згасає. Водночас це не значить, що сучасна Україна не має відповідних ресурсів розвитку для публічної сфери політики. Як зазначають аналітики С. Дацюк і В. Грановський, «наша теза полягає в тому, що вибори не є єдиною формою публічної політики. Просто інші форми публічної політики до цих пір не застосовуються. Нам потрібна не безперервна виборча кампанія (підтримує в суспільстві приховану політичну війну), а розширення сфери публічної політики як особливої сфери, з середовищем щільної і відкритої комунікації, зі стійкими процедурами генерації ідей, їх просування та обговорення, відбору та доведення до конкретних рішень» [4].

Розбудова публічної сфери політики сучасної України, на думку автора, має охоплювати нові форми політичної активності. Це поступово відбувається у межах консультацій між партійними організаціями, громадськими об'єднаннями і державними органами з приводу конкретних питань

на локальному, регіональному і національному рівнях. Водночас систематизація цієї активності, надання їй більш ритмічного і постійного характеру, вимагають поширення навичок практики публічної комунікації. На думку С. Дацюка і В. Грановського, «розширення сфери публічної політики передбачає, що політичні партії власне і повинні організувати процес масових глобальних консультацій - комунікацію груп впливу, професіоналів-консультантів, журналістів та представників органів влади в процесі прийняття законодавчих і виконавчих рішень між виборами. Це означає, що політичний вибір і вплив електорату на владу не вичерпується виборами, а являє собою безперервну й безпосередню роботу партій за залучення ними політтехнологів знову-таки у вигляді структур, що працюють за контрактом. Політтехнологи можуть впливати на процес прийняття рішень через політичні партії: нарівні з ними або діючи за їх замовленням»[4].

В умовах сучасної України політичні партії є одними з провідних гравців публічної політики. Їх роль дедалі більше зростає через невелику кількість каналів зв'язку між державою і суспільством. Дедалі більше громадяни починають використовувати політичні заходи для донесення своїх вимог і пропозицій до владного рівня. Водночас притаманні партіям функції вирішення проблем на соціальному рівні поступово зменшуються. «Стверджується, що соціальні функції партій сьогодні стрімко зменшуються, оскільки партії існували багато в чому завдяки протистоянню комуністичним партіям», - вважають С. Дацюк і В. Грановський [4].

Таким чином, контекст розбудови публічної сфери політики за рахунок розвитку партійного життя в сучасній Україні має як перспективні, так і проблемні виміри. З одного боку, розбудова партійних організацій сприяє кількісному поширенню фактів публічних політичних виступів і, загалом, розбудові суто політичної громадської недержавної інфраструктури. Однак слабкість політичних партій в сучасній Україні, передусім в аспекті соціального підґрунтя, певним чином зупиняє надії щодо одномоментної появи публічної сфери політики. Водночас такі функції партії, як просвітницька і виховна, очевидно, сприяють інфільтрації громадян до публічного політичного світу на основі партійної ідентичності, ототожнення власних інтересів з суспільними, а також з програмними положеннями політичних сил. В будь-якому випадку обрання політичних сил та їх зв'язок із внутрішньопартійним життям і прийняттям державних рішень робить громадян включеними до публічного простору політики, оскільки власні переконання через акт участі у певних партійних політичних діях, вони роблять надбанням громадськості. У такий спосіб партійне життя і партійна система є ланкою, завдяки якій встановлюється зв'язок між публічною сферою політики і окремими індивідами.

Висновки. Політичні сили сучасної України пройшли складний шлях свого розвитку у публічній сфері від опозиційних дисидентських груп до партій-машин західного зразка, які охоплюють всю територію держави, представляють значні соціальні верстви. Партійна система в сучасній Укра-

їні, як функція виборчої системи, стала основою структурування політичних сил. Однак в цій системі відносин між партіями публічна діяльність відіграє другорядну роль. Баланс між публічністю і неpubлічністю політичних дій, рішень і домовленостей різко змінений у бік неpubлічної діяльності. Для політичних сил сучасної України характерною є внутрішня закритість, відсутність навичок публічних виступів у кадрового складу. Важливим чинником обмеження самостійної діяльності політичних сил є їх детермінація впливом груп інтересів (політичних інвесторів). Активна участь всіх політичних сил у стратегіях політичної маніпуляції у боротьбі за громадську думку неправовими і неморальними засобами також виключає їх з публічної сфери політики як повноцінні структурні компоненти.

Партійна система сучасної України як структурна умова розвитку публічної сфери політики виступає важливим компонентом. Разом з тим, діяльність політичних сил не завжди є публічною, велика кількість зареєстрованих політичних партій взагалі не веде значної громадської діяльності і ніяким чином не повідомляє про себе.

Відсутність системи висвітлення діяльності по-

літичних сил пояснюється особливостями роботи прес-служб як великих політичних сил, так і малих, тому одним з провідних напрямків удосконалення української публічної сфери є підвищення якості повідомлень та формування цілеспрямованої інформаційної політики політичних партій.

В межах сучасної публічної сфери політики досить значний вплив мають громадські організації. Проте їх активність у політичному спектрі сучасної України пов'язана, передусім, з виборчими процедурами. Піднесення неполітичних питань до політичного рівня пов'язане, перш за все, з діяльністю політичних партій. Виступаючи як організації-проекти, сучасні українські громадські актори не мають самостійної позиції і тривалої історії діяльності. На цій підставі є законсервованою поява масових громадських рухів – через розпорошеність інтересів і організаційних ресурсів громадських організацій. В межах публічної сфери політики сучасної України громадські організації не ведуть постійної діяльності, орієнтованої, передусім, на ЗМІ, не здійснюють, за деякими винятками, обґрунтування своїх позицій у пресі. Перспективою подальших досліджень є роль публічної сфери політики у суспільствах сталої демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко Н. Тест на публічність/Н.Бойко.[Електронний ресурс]. –Режим доступу:<http://world.pravda.com.ua/rus/articles/4b1ab0fdb81df/>
2. Гаврилюк Д. Публічність та ефективність як ознака легітимності політичної влади в Україні /Д.Гаврилюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://politiko.ua/blogpost48498>
3. Голландс С. Раздвоение публичности/С.Голландс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.aif.ua/society/article/14075>
4. Дацюк С. Партии: реальность и перспективы (о реорганизации партий в Украине) С. Дацюк, В. Грановский. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xyz.org.ua/russian/iso/discussion/parties.html>
5. Загоруйко Ю. Публічність і політика /Ю.Загоруйко «Дзеркало тижня». - № 39, 02 Жовтень 2004.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dt.ua/POLITICS>
6. Зурабян Г.Г. Выборча кампанія Соціалістичної партії України в Криму у 2006 році: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Г.Г. Зурабян; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. — Сімф., 2007. — 16 с.
7. Назарчук О.М. Відродження та розвиток соціал-демократичного руху в Україні в 90-х рр. XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / О.М. Назарчук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 15 с.
8. Овсієнко С.Л. Діяльність Народного Руху України в умовах внутрішньопартійної кризи (1997 - 2002 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / С.Л. Овсієнко; Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. — О., 2008. — 18 с.
9. Степаненко В. Публічність влади, або Як утихомирити революційного джина? /В.Степаненко / День.-2005 .- № 57.[Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/134898>